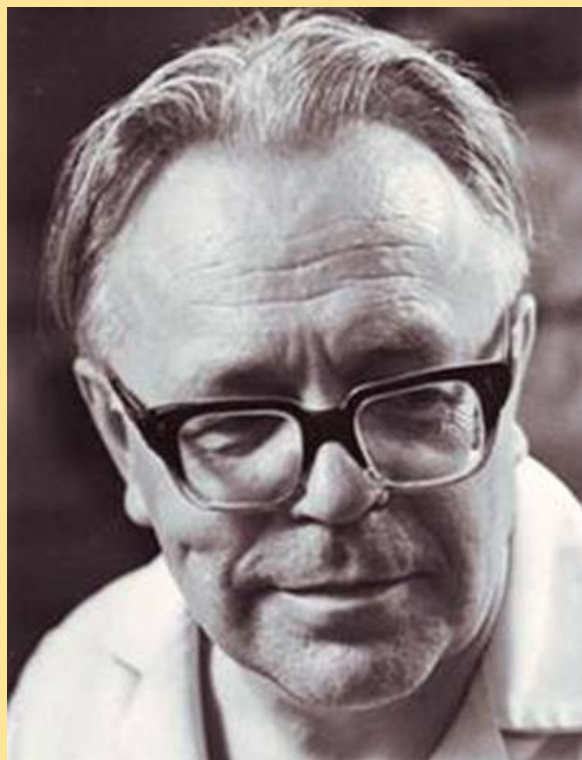


Центральна міська бібліотека для дорослих  
ім. Бориса Антоненка-Давидовича



# Геніальний перекладач Микола Лукаш

До 100-річчя від дня народження

*Краєзнавча пам'ятка*

Ромни – 2019

**Геніальний перекладач Микола Лукаш: краєзнавча пам'ятка / Центральна міська бібліотека для дорослих ім. Бориса Антоненка-Давидовича; укладач В. І. Салогуб. – Ромни, 2019.**

Краєзнавча пам'ятка «Геніальний перекладач Микола Лукаш» знайомить з біографією та творчим спадком видатного українського перекладача, уродженця міста Кролевець. Буде корисною всім, хто цікавиться історією української літератури та видатними уродженцями Сумщини.

**НАША АДРЕСА:**

Центральна міська бібліотека для дорослих  
ім. Бориса Антоненка-Давидовича  
вул. Коржівська, 94  
м. Ромни  
42000  
Тел. 5-31-53  
ел. адреса: [cmb@vk-romny.gov.ua](mailto:cmb@vk-romny.gov.ua)

## Маестро Микола Лукаш.



*Краще чужість, байдужість,  
ненависть,  
І презирство, і глум, і злоба,  
Ніж ця панська лукава  
ласкавість,  
Що увічнює рабство раба!*

**М. Лукаш.**

Блискучий поет і лінгвіст,  
знавець 20 з гаком мов,  
геніальний митець, який у  
радянські часи подарував  
українському читачеві понад  
1000 видатних творів світової  
літератури від 100 авторів,  
неперевершений Микола  
Олексійович Лукаш народився  
1919 року в «краю солов'їних  
симфоній» Лівобережного

Полісся – здавна славному своїми чудовими рушниками  
сіверському містечку Кролевець.

Микола Лукаш з'явився на світ в освіченій родині  
ткача з шляхетським корінням Олексія Яковича Лукаша та  
Василини Іванівни з роду Оникієнків важкої зими 1919  
року. В цей час на Поліссі вже закінчується українсько-  
радянська війна 1917-1921 рр., внаслідок поразки УНР  
більшовики контролюють усю територію Лівобережного  
Полісся включно із Сіверщиною.

У 1920-х роках багатодітна родина Лукашів, як і  
безліч інших селянських сімей підрадянського Полісся, була  
пограбована в ході «розкуркулення», Лукашів викидають з  
власної хати. Від пережитих потрясінь майбутній геній  
українського мовознавства до 4-х років не може говорити.  
Однак Лукаші змогли пережити колективізацію та  
Голодомор, а Микола вдало закінчує середню школу, під час  
навчання в якій пише перші поезії.

1937 року Микола Лукаш вступає на історичний  
факультет Київського національного університету, потроху  
здійснює свій перший, пізніше втрачений, переклад  
"Фауста" Йоганна Гете, однак невдовзі бере

академвідпустку й у 1939-1940 рр. викладає українську та німецьку мову в школі на Київщині.

Попри поганий зір (бо малим читав при місячному світлі, аби не палити зайвий раз гасу) та слабку, декілька разів зламано ногу, Микола Лукаш 1941 року залучається до будівництва радянських оборонних споруд довкола Києва. Згодом евакуйований у Харків, звідки пішки долає шлях до Кролевця. Там же у результаті авіанальоту отримує страшне поранення в раніше пошкоджену ногу...

Після одужання Микола Лукаш працює перекладачем у місцевій комендатурі. За неперевіреним свідченням кролевчанина Г. Рекуха, вивезеного на примусові роботи до Німеччини, Микола Лукаш у 1942 році передавав бранцям явки УПА документи, для того, щоб у разі втечі з ешелону по дорозі до Рейху, вони мали би шанс врятуватися. Окрім того, вже на схилі свого життя Микола Лукаш начебто розповідав ще одному поліщуківі Михайлу Сереженку, що підтримував зв'язки з підпільною партизанською групою В. К. Соловійова з сусіднього села Алтинівка.

З поверненням до краю радянських військ Микола Лукаш успішно проходить фільтрацію й мобілізується на службу на аеродром у Харкові, зазнає другого поранення.

1945-1947 рр. Микола Лукаш вчиться у Харківському педагогічному університеті іноземних мов, пізніше викладає в ньому, весь час потерпаючи від утисків як «неблагонадежний елемент».

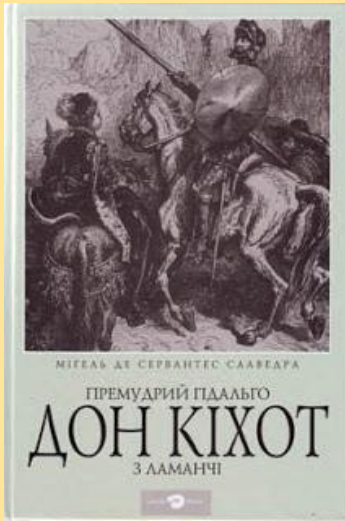
Дослідник творчості Миколи Лукаша Борис Черняков так характеризує життя митця цих років «Він працював до самозречення, відновлював втрачений у війну переклад Й. В. Гете – «Фауста», виношував інші масштабні задуми. Його робочим місцем в різний час стали кімнатка на двох у студентському гуртожитку, куток на Журавлівці, канапа, надана на нічний час у кабінеті директора НДІ лісівництва, столик у науковій бібліотеці імені В. Короленка, де він зробився завсідником...»

Близько 1950 року його перекладацька майстерність нарешті помічена визнанням уже на той час письменником і перекладачем Максимом Рильським.

1953 року виходить друком перший переклад Миколи Лукаша, а у 1955 нарешті друкується його мегатвір, найулюбленіший автором «Фауст» Гете, що приносить митцю першу й вічну славу як перекладачеві. 1956

року Микола Лукаш вступає до Спілки письменників України, 1958 року повертається до Києва, працює в журналі іноземної літератури «Всесвіт», що стає найпопулярнішим українським щомісячником, наклад якого сягає 50 тисяч примірників.

З середини 1950-х по 1973 рр. Микола Лукаш здійснює більшість своїх найкращих перекладів – «Дон Кіхот» Мігеля Сервантеса, «Декамерон» Джованні Боккаччо, «Пані Боварі» Гюстава Флобера, поезії Бернса та Гейне, Шіллера й Верлена, Рільке, Гюго, Міцкевича, Тувіма, Маяковського та багатьох інших – поезія й проза всіх напрямів і стилів.



Сам видатний поет і прозаїк, майстер епіграм і пародій, нестримний імпровізатор і фольклорист Микола Лукаш був не просто обдарованим поліглотом і перекладачем з феноменальною пам'яттю, а митцем-новатором. Його легендарне козацьке «пане-

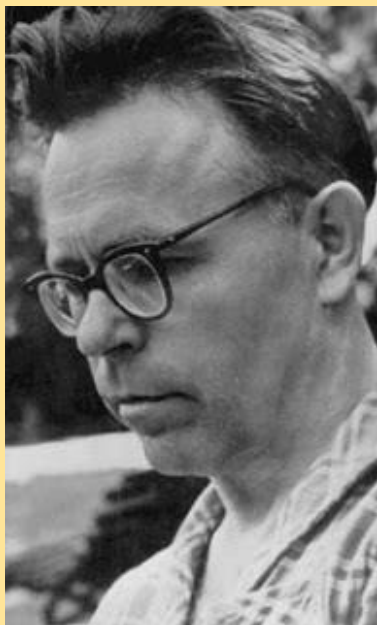
brate» в устах героїв «Фауста», блискуча адаптація Маяковського «Шёл я верхом, шёл я низом, строил мост в социализм» – «Йшов я верхом, низом ліз, міст мостив в соціалізм» засвідчили появу в Україні не просто майстерного, а найталановитішого її перекладача, завдяки якому далекі герої Сервантеса чи Гейне заговорюють українською жваво, природно й зовсім невимушено.

Саме Микола Лукаш чи не вперше в європейській літературі здійснює сміливий експеримент, перекладаючи на українську поезію Фредеріко Гарсія Лорки, написану галісійським діалектом іспанської мови, за допомогою також діалекту – гуцульського. Володіючи феноменальним словниковим запасом із самих глибин народної мови, не боїться Микола Лукаш й інших творчих ноу-хау, здебільшого вдало використовує у своїх перекладах маловживані українські слова, в т.ч. питоמו поліські, створює й неологізми.

Не всі його експерименти, очевидно, виявляються вдалими з погляду практики перекладу, проте Микола Лукаш натхненно, як ніхто інший, продовжує й продовжує

заповнювати прогалини в українській літературі, збирає багатющий лексикографічний матеріал, перекладає з англійської, німецької, французької, італійської, іспанської, литовської, російської, польської та багатьох інших мов. Однак геніальна творчість Миколи Лукаша припадає на час невпинної русифікації України, коли українська література всіма засобами зводиться до іміджу смішної, суто «селянської» або, навпаки, винятково офіційної, паркетної. Живі, яскраві й неповторно українські переклади вершин світової поезії, що забезпечили б їхньому автору миттєву славу у будь-якій вільній країні, проходять майже непоміченими в радянській Україні. Широкі кола читачів, з-поміж українців, дедалі більше віддають перевагу перекладам російською.

До цього додається й критика з боку консервативних перекладачів радянської школи, які не можуть пробачити Лукашеві порушення російських канонів перекладу, згідно з якими, Фауст мусить не «балакати» по-живому, а висловлюватися «високопарно».



Попри ці недвоячні тенденції яскравий і свободолюбний талант Миколи Лукаша веде його до продовження своєї праці, так само як і активного життя в літературних колах, адже митець пише лише за натхненням.

Переживши Голодомор і більшовицькі репресії кінця 30-х років, війну й окупацію, Лукаш призвичаївся до радянської реальності. Однак 1973 року, вперше за весь публічний період своєї творчості, він не втримується й без жодного галасу, звичайною поштою, надсилає звернення на адресу керівництва Радянської України,

в якому пропонує ув'язнути себе замість засудженого за книгу "Націоналізм чи русифікація?" Івана Дзюби.

Після цього звернення Микола Лукаш зазнає репресій з боку уряду, його виключають зі Спілки письменників України. Одного з найталановитіших митців,

феноменального поліглота й ерудита намагаються приборкати вимушеним жебрацтвом. Позбавлений можливості будь-якого друку й скільки-небудь стабільного заробітку, часто залишаючись просто голодним, Микола Олексійович Лукаш здебільшого грає в шахи й більярд, засідає в доміно у Маріїнському парку, дивиться «Динамо» і вештається містом без верхнього одягу навіть узимку, дедалі рідше відмовляється від чарки горілки, однак і працює для прийдешніх читачів.

«Все сталося так, як мало бути. Ми безсилі щось змінити. Просто віднині я – *persona non grata*... Беруся за вивчення ще однієї мови», – говорив він у той час.

Вірний друг і колега, також визначний представник української перекладацької школи II половини ХХ століття, поліщук Григорій Кочур з Чернігівщини, інші друзі з числа українського дисидентського руху намагаються частіше запрошувати митця на гостини, забезпечуючи йому таким чином хоч якийсь «прожитковий мінімум». Попри дедалі більшу депресію, Микола Лукаш намагається не здаватися, розважається життям так, як того дозволяють обставини й його однокімнатній квартирі без меблів, але зі стосами книжок.

З початком 80-х років твори Миколи Лукаша знову друкуються, однак формальної реабілітації, не кажучи вже про визнання, немає. Поет переносить складну онкологічну операцію, його невгамовне раніше творче натхнення поступово згасає, хоча з початком перебудови у 1987 році митця ще встигають поновити у лавах Спілки письменників...

За життя Миколи Лукаша його творчість ніколи не була гідно вшанована. Маєстро тричі висували на здобуття Шевченківської премії, проте щоразу його кандидатура відхилялася.

«Микола Олексійович Лукаш був геній. Таких постатей, як Микола Лукаш, я не знаю в жодній нації світу, включно з єврейською нацією. Він був геній, він був український геній. Мені пощастило: це була найближча мені людина в Україні», – зізнається поет Мойсей Фішбейн.

29 серпня 1988 року Микола Лукаш іде з життя, лишивши прогалини в перекладі «Дон Кіхота», не здійснивши задуманий переклад «Гаргантюа і Пантагрюеля», так і не дочекавшись видання свого

фундаментального фразеологічного словника, який збирав протягом десятиліть...

Не менш цінний матеріал з лексикографічних карток української ненормативної лексики, які готував Микола Лукаш для перекладу творів Франсуа Рабле й омріяного ним словника «Моя матюкологія», де одних синонімів слова «повія» могло б бути 286 штук, спалила після смерті митця його сестра Параскева Борисенко, на думку якої ці слова компрометували її брата.

Лише через 15 років після смерті Миколи Лукаша в столиці було видано його багатющій словник-довідник «Фразеологія перекладів Миколи Лукаша» від упорядників Олександра Скопненка й Тетяни Цимбалюк, що умістив у себе ідіоматику, пареміологію, перифрази, тавтологічні словосполучення, усталені порівняння, традиційні формули припрошення, побажання, клятв, божби, прокльонів, каламбурні словосполучення, вирази розмовних кліше й усі інші глибини мови, уживані в Лукашевих перекладах.

**Ігор Свірин.**

**Переклади Миколи Лукаша на сторінках окремих книжок:**

Рік	Текст і видання	Наклад
1953	Стіль А. Перший удар. — К.: Держлітвидав УРСР.	30 000
1955	Гете Й.-В. Фауст. — К.: Держлітвидав УРСР.	8 000
1955	Флобер Г. Мадам Боварі. — К.: Держлітвидав УРСР.	30 000
1956	Гейне Г. Вибрані твори. У 2 т. — Т. 1. — К.: Держлітвидав УРСР.	Невід.
1956	Родарі Дж. Малим і старим про Італію і Рим. — К.: Молодь.	88 000
1956	Боккаччо Дж. Декамерон.	15 000
1958	Стіль А. Діти французьких докерів. — К.: Дитвидав УРСР.	15 000
1959	Бернс Р. Вибране. — К.: Держлітвидав УРСР.	8 000
1959	Чопіч Б. Рибалка і Кіт. — К.: Дитвидав УРСР.	8 000
1960	Керрол Л. Аліса в Країні Чудес. — К.: Радянський письменник.	32 000
1960	Родарі Дж. Якого кольору ремесла : Пер. з італ. — К.: Дитвидав УРСР.	88 000
1961	Єлін Пелін. Ян Бібіян. — К.: Дитвидав УРСР.	25 000
1961	Флобер Г. Мадам Боварі. Побут провінції. — К.: Держлітвидав УРСР.	15 000
1962	Лопе де Вега. Овеча криниця. Собака на сні.	6 000



	— К.: Держлітвидав УРСР.	
1963	Тувім Ю. Вибрані поезії. — Київ: Держлітвидав.	4 000
1964	Боккаччо Дж. Декамерон. — К.: Дніпро.	65 000
1965	Бернс Р. Поезії. — К.: Дніпро.	5 000
1966	Родарі Дж. У небі і на землі. — К.: Веселка	100 000
1967	Мадач І. Трагедія людини. — К.: Дніпро.	4 000
1967	Шіллер Ф. Лірика. — К.: Дніпро.	28 000
1968	Верлен П. Лірика. — К.: Дніпро.	16 000
1969	Боккаччо Дж. Декамерон. — К.: Дніпро.	25 000
1969	Гарсія Лорка Ф. Лірика. — К.: Дніпро.	12 000
1969	Гете Й.-В. Фауст. Гете Й.-В. Твори. — Київ.	50 000
1981	Гете Й.-В. Фауст. — К.: Дніпро	20 000
1984	Аполлінер Г. Поезії. — К.: Дніпро.	7 000
1985	Боккаччо Дж. Декамерон. — К.: Дніпро.	150 000
1985	Шекспір В. Твори в шести томах. — К.: Дніпро, 1984—1986.	68 000
1986	Волькер І. Поезії. — К.: Дніпро.	2 300
1986	Йожеф А. Поезії. — К.: Дніпро.	3 200
1987	Флобер Г. Твори. В 2 т. — Київ.	250 000
1990	Від Боккаччо до Аполлінера: Переклади М. Лукаша. — К.: Дніпро.	16 000
1990	Родарі Дж. У небі і на землі. — К.: Веселка.	100 000
1995	Сервантес Сааведра М. де. Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі. Пер. з ісп. М. Лукаш, А. Перепадя. — К.: Дніпро.	Невід.
2000	Боккаччо Дж. Декамерон. — Дніпропетровськ: Січ.	3 000
2001	Гете Й.-В. Фауст; Лірика. — Київ.	10 000
2002	Флобер Г. Пані Боварі; Проста душа. — Харків: Фоліо.	2 500
2003	Боккаччо Дж. Декамерон. — Харків: Фоліо.	2 500
2004	Шіллер Й. Ф. Лірика, Драми. — Харків: Фоліо.	2 500
2005	Сервантес Сааведра М. де. Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі. — К.: Дніпро.	Невід.
2005	Флобер Г. Пані Боварі; Проста душа. — Харків: Фоліо.	1 250
2008	Сервантес Сааведра М. де. Премудрий гідальго Дон Кіхот з Ламанчі. — Харків: Фоліо.	1 250

### Про нього:

**Наш** Лукаш: У двох кн. / Упоряд. Л. Череватенко. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – Книга 1. – 639с.

## **Бібліографія статей:**

**Вертіль** О. Осіння зустріч з Миколою Лукашем / О. Вертіль // Урядовий кур'єр. – 2009. – 22 груд. (№238). – С. 8.

**Дорош** Є. Моцарт українського перекладу / Є Дорош // Пенсійний кур'єр. – 2018. – 31 серп. (№35). – С. 11.

**До 100-річчя** Миколи Лукаша [Інтерв'ю] // Сумщина. – 2018. – 16 серп. (№33). – С. 12.

Інтерв'ю О. М. Сереженко – зберігача фондів Крелевецького краєзнавчого музею.

**Лещенко** М. Загадка Миколи Лукаша : спогад колишньої колежанки-учениці / Лещенко, Мирослава // Літературна Україна. – 2009. – 5 лист.(№36). – С. 4, 8

**Малиношевська** С. Є вулиця, є сквер і школа імені Миколи Лукаша / С Малиношевська // Сумщина. – 2016. – 13 жовт. (№41). – С. 8.

**Савчин** В. «Вільна моя, добровільна тюрма...» : до 90-річчя від дня народження Миколи Лукаша / Савчин Валентина // Літературна Україна. – 2009. – 17 груд. (№42). – С. 2.

**Содомора** А. Пісенне слово Лукаша / А. Содомора // Слово Просвіти. – 2017. – 2-8 берез. (Ч.9). – С. 13.

**Черкаська** Г. Унікальний перекладач і дивак / Г. Черкаська // Сумщина. – 2016. – 8 верес. (№36). – С. 13.

**Шлях** німого хлопчика до людини-хору : 25 років, як немає з нами видатного перекладача Миколи Лукаша / Підготувала Людмила Яновська // Урядовий кур'єр. – 2013. – 30 серп. (№156). – С. 13.

**Щепа** А. І наш, і ваш Лукаш : відомому перекладачу-поліглоту влада не спромоглася встановити навіть меморіальної таблички, а пам'ятник на могилі власним коштом спорудила його шанувальниця / А. Щепа // Україна молода. – 2011. – 21 груд. (232). – С. 10.

**«Як** добре, що на світі є Москва, - всі «голоси», падлюка забива» : до 95-річчя з дня народження Миколи Лукаша // Урядовий кур'єр. – 2014. – 13 груд. (№233). – С.18.

## **Електронні ресурси:**

**Лукаш** Микола Олексійович // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%83%D0%BA%D0> (дата звернення: 01.10.2019). – Назва з екрана.

**Вірші**, проза, аналітика, огляди. Микола Лукаш (1920 - 1988) [Електронний ресурс] // Поетичні майстерні : веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу: <http://maysterni.com/user.php?id=1001&t=1&sf=1> (дата звернення: 01.10.2019). – Назва з екрана.

**Житник** В. К. Микола Лукаш – перекладач і лінгвіст [Електронний ресурс] . – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу:[http://shron1.chtyvo.org.ua/Zhytnyk\\_Volodymyr\\_Mykola\\_Lukash\\_-\\_perekladach\\_i\\_linhvist.pdf](http://shron1.chtyvo.org.ua/Zhytnyk_Volodymyr_Mykola_Lukash_-_perekladach_i_linhvist.pdf) (дата звернення: 01.10.2019). – Назва з екрана.

**Микола** Лукаш – геніальний український перекладач [Електронний ресурс] // Укрліб: веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/referats/printit.php?tid=12420> (дата звернення: 01.10.2019). – Назва з екрана.

**Перекладач** Микола Лукаш підібрав 286 синонімів до слова "повія" [Електронний ресурс] // Gazeta.ua : веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу: [https://gazeta.ua/articles/history/\\_perekladach-mikola-lukash-pidibrav-286-sinonimiv-do-slova-poviya/825310](https://gazeta.ua/articles/history/_perekladach-mikola-lukash-pidibrav-286-sinonimiv-do-slova-poviya/825310) (дата звернення: 01.10.2019). – Назва з екрана.

**Під** зіркою Лукаша: ким був творець українських «Фауста», «Декамерону» словника [Електронний ресурс] // Волинські новини: веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу: <https://www.volynnews.com/news/all/pid-zirkoiu-lukasha-kym-buv-tvorets-ukrayinskykh-fausta-dekameronu/> (дата звернення: 01.10.2019). – Назва з екрана.

**Хто** такий Микола Лукаш? [Електронний ресурс] // Видавничий дім Наутилус: веб-сайт. – Електрон. дані та прогр. – Режим доступу: <https://nautilus.com.ua/articles/lukash> (дата звернення: 01.10.2019). – Назва з екрана.



**Могила Миколи Лукаша  
(Байкове кладовище м. Київ).**